ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ W. VAN GERVEN της 18ης Φεβρουαρίου 1993 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Στην παρούσα υπόθεση, το Tribunal Supremo de España, Sala de lo Contencioso-Administrativo (Sección Tercera) (στο εξής: Tribunal Supremo) ερωτά το Δικαστήριο αν συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο η ισπανική νομοθεσία περί χορηγήσεως αδειών μεταγλωττίσεως ταινιών τρίτων χωρών. Η νομοθεσία αυτή εξαρτά τη διανομή στην Ισπανία ταινιών μεταγλωττισμένων σε μία από τις επίσημες γλώσσες της χώρας από τον όρο να αναλαμβάνει η αιτούμενη την άδεια επιχείρηση διανομής την υποχρέωση ταυτόχρονης διανομής ισπανικής ταινίας. Το Tribunal Supremo θέτει το ερώτημα αυτό στα πλαίσια προσφυγής ακυρώσεως κατά της σχετικής ισπανικής νομοθεσίας την οποία άσκησε η Federación de Distribuidores Cinematográficos (Fedicine), ισπανική ένωση διανομέων ταινιών.

Ιστορικό

2. Μέχρι την ένταξή της στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, η Ισπανία είχε ιδιαίτερα αυστηρή νομοθεσία στον τομέα των ταινιών. Η νομοθεσία αυτή περιείχε όρο ιθαγενείας που ίσχυε για τους εγκατεστημένους στην Ισπανία παραγωγούς ταινιών και για τις επιχειρήσεις μεταγλωττίσεως των ταινιών, προέβλεπε επιπλέον άδεια για τη μεταγλώττιση και τη διανομή ξένων ταινιών — η χορήγηση της αδείας αυτής εξαρτιόταν από τη διανομή ισπανικής ταινίας — και καθόριζε, τέλος, την αναλογία ξένων και ισπανικών ταινιών που μπορούσαν να προβάλλονται μέσω της τηλεοράσεως ή της μεγάλης οθόνης [1].

Μετά την ένταξή της στην Κοινότητα, η Ισπανία προσάρμοσε τη νομοθεσία περί ταινιών εκδίδοντας το Real Decreto Legislativo 1257/1986, της 13ης Ιουνίου 1986 (στο εξής: διάταγμα) [2]. Το μοναδικό άρθρο του διατάγματος περιέχει δύο κανόνες σχετικά με τη διανομή μη ισπανικών ταινιών [3]. Οι *ταινίες παραγωγής άλλων κρατών μελών* της Κοινότητας μπορούν να διανέμονται ελεύθερα από τις νομίμως συσταθείσες επιχειρήσεις διανομής. Αντιθέτως, όσον αφορά τις *ταινίες τρίτων χωρών*, το διάταγμα επαναλαμβάνει τις προηγούμενες διατάξεις, στον βαθμό που η διανομή των ταινιών αυτών μεταγλωττισμένων εξακολουθεί να εξαρτάται από την προηγούμενη λήψη αδείας. Για κάθε ισπανική ταινία που ανέλαβαν να διανείμουν, παραχωρούνται στις επιχειρήσεις διανομής μέχρι τέσσερις κατ' ανώτατο όριο άδειες μεταγλωττίσεως. Επιπλέον, δεσμεύονται συμβατικά από τους ακόλουθους όρους: i) η πρώτη άδεια χορηγείται μόλις η αρμόδια αρχή (δηλαδή το Instituto de la Cinematografía y de las Artes Audiovisuales, στο εξής: ICAA) ενημερωθεί για την έναρξη

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ολλανδική.

1 — Στις έγγραφες παρατηρήσεις της, η Επιτροπή εξετάζει λεπτομερώς την εν λόγω προϊσχύσασα ισπανική νομοθεσία.

2 — *Boletin Oficial del Estado* αριθ. 153, της 27ης Ιουνίου 1986, σ. 23427.

3 — Βλ. το κείμενο του άρθρου αυτού στην έκθεση του εισηγητή δικαστή.

του γυρίσματος της ισπανικής ταινίας, τη διανομή της οποίας ανέλαβε η επιχείρηση διανομής [4]· ii) η δεύτερη, η τρίτη και η τέταρτη άδεια χορηγούνται εφόσον αποδεικνύεται ότι η εν λόγω ισπανική ταινία απέφερε ορισμένα έσοδα (30, 60 και 100 εκατομμυρίων πεσετών αντίστοιχα).

Επισημαίνεται ακόμη ότι, με έγγραφο της 28ης Δεκεμβρίου 1992, μετά από αίτημα του Δικαστηρίου, η Ισπανική Κυβέρνηση επιβεβαίωσε ότι επίκειται νέα τροποποίηση της νομοθεσίας της στον τομέα της κινηματογραφίας «πάντοτε με την προοπτική προσαρμογής της στο κοινοτικό δίκαιο».

3. Η Fedicine άσκησε κατά του διατάγματος προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του Tribunal Supremo. Ισχυρίζεται ότι το διάταγμα επιβάλλει προστατευτική ρύθμιση εισάγουσα δυσμενή διάκριση έναντι των ταινιών άλλων κρατών μελών, διότι υποχρεώνει τους διανομείς ταινιών να προωθούν τη διανομή ισπανικών ταινιών. Το Tribunal Supremo έκρινε σκόπιμο να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Συμβιβάζεται με την κοινοτική έννομη τάξη μέτρο το οποίο εξαρτά τη χορήγηση αδειών μεταγλωττίσεως των κινηματογραφικών έργων των τρίτων χωρών — για τη διανομή τους στην Ισπανία, μεταγλωττισμένων σε οποιαδήποτε επίσημη γλώσσα της Ισπανίας — από τον όρον ότι η επιχείρηση που ζητεί την άδεια έχει συνάψει προηγουμένως σύμβαση για τη διανομή ισπανικού κινηματογραφικού έργου;»

4. Λόγω της διατυπώσεως του ερωτήματος από το Tribunal Supremo, μου φαίνεται σκόπιμο να υπενθυμίσω ακόμη μία φορά ότι, στα πλαίσια προδικαστικής παραπομπής, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποφανθεί αν μια εθνική νομοθεσία είναι σύμφωνη με το κοινοτικό δίκαιο. Εντούτοις, σύμφωνα με την ήδη διαμορφωθείσα νομολογία, το Δικαστήριο «μπορεί ωστόσο να συναγάγει από τα ερωτήματα που διατυπώνει ο εθνικός δικαστής, και λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα που αυτός εκθέτει, εκείνα τα στοιχεία που αναφέρονται στην ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, για να δώσει στον εν λόγω δικαστή τη δυνατότητα να επιλύσει το νομικό ζήτημα που τον απασχολεί» [5].

Το εφαρμοστέο κοινοτικό δίκαιο

5. Για να δοθεί ορθή απάντηση στο ερώτημα του Tribunal Supremo, πρέπει, πρώτον, λόγω της πολύ γενικής διατυπώσεως του τεθέντος από το ως άνω δικαστήριο ερωτήματος περί του αν συμβιβάζεται η ισπανική νομοθεσία με το κοινοτικό δίκαιο, να εξεταστεί ποιοι είναι οι εφαρμοστέοι κοινοτικοί κανόνες στην παρούσα υπόθεση.

Ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου η Fedicine υποστήριξε ότι η επίδικη ισπανική νομοθεσία αντίκειται στα άρθρα 30 έως 36, 59 και 92 της Συνθήκης, στις οδηγίες 63/607/ΕΟΚ και 65/264/ΕΟΚ [6], καθώς και στη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (ΓΣΔΕ). Στις παρατηρήσεις που υπέβαλε στο Δικαστήριο αμφισβητεί το κύρος του διατάγματος μόνο βάσει των άρθρων 30 και 36 της Συνθήκης, δηλαδή των κοινοτικών κανόνων περί *ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων*. Αντιθέτως, η Ισπανική Κυβέρνηση

4 — Η άδεια αυτή ακυρώνεται αυτομάτως, εάν η ταινία δεν υποβάλλεται για θεώρηση ελέγχου εντός προθεσμίας 200 ημερών από της ενάρξεως του γυρίσματος. Το ICAA μπορεί να παρατείνει την προθεσμία αυτή κατόπιν αιτιολογημένης αιτήσεως των ενδιαφερομένων.

5 — Βλ. ιδίως την απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 1987 στην υπόθεση 14/86, Pretore di Salò κατά X (Συλλογή 1987, σ. 2545, σκέψεις 15 έως 16). Βλ. επίσης την πρόσφατη απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 1992 στις συνεκδικαθείσες υποθέσεις C-30/90 και C-331/90, López Brea (Συλλογή 1992, σ. I-323, σκέψη 5).

6 — Για τα ακριβή στοιχεία των οδηγιών αυτών βλ. κατωτέρω, σημείωση 9.

και η Επιτροπή εκτιμούν ότι το ζήτημα αν το διάταγμα συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα του άρθρου 59 της Συνθήκης, δηλαδή υπό το πρίσμα των διατάξεων περί *ελεύθερης παροχής υπηρεσιών*. Κατά συνέπεια, πρέπει πρωτίστως να εξετάσω το ζήτημα αν οι διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, ή οι διατάξεις περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, τυγχάνουν εφαρμογής στην παρούσα υπόθεση.

6. Όπως επισήμανα, η Fedicine στις παρατηρήσεις της ενώπιον του Δικαστηρίου υποστηρίζει ότι η ρύθμιση που περιέχεται στο διάταγμα συνιστά μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος αντίθετο προς το άρθρο 30 της Συνθήκης ΕΟΚ, διότι η ρύθμιση αυτή ευνοεί τη διανομή ισπανικών ταινιών μέσω του συστήματος αδειών που περιγράφεται συνοπτικά ανωτέρω και επομένως καθιστά λιγότερο ενδιαφέρουσα τη διανομή ταινιών προελεύσεως άλλων κρατών μελών. Συναφώς, η συλλογιστική της Fedicine εδράζεται προδήλως στη σκέψη ότι οι ταινίες είναι εμπορεύματα κατά την έννοια της Συνθήκης.

Η Επιτροπή, αντιθέτως, υποστηρίζει ότι, στην παρούσα υπόθεση, μόνον οι *προϋποθέσεις εκμεταλλεύσεως* των ταινιών ισπανικής παραγωγής, των ταινιών άλλων κρατών μελών και των ταινιών τρίτων χωρών αμφισβητούνται. Κατά την άποψή της, η εκμετάλλευση ταινίας πρέπει να θεωρείται υπηρεσία κατά την έννοια του άρθρου 59 της Συνθήκης ΕΟΚ. Μολονότι, για μια ταινία που γυρίστηκε εκτός Ισπανίας, είναι αναγκαία για την εμπορική της εκμετάλλευση η εισαγωγή μιας τουλάχιστον κόπιας, το ουσιώδες στοιχείο της οικονομικής δραστηριότητας εκμεταλλεύσεως ταινιών συνίσταται, κατά την Επιτροπή, στο γεγονός ότι ο παραγωγός παραχωρεί στον διανομέα άδεια προβολής της ταινίας στο κοινό και εισπράττει από τον διανομέα, ως αντάλλαγμα για την παραχώρηση αυτή, αμοιβή η οποία συνίσταται είτε σ' ένα κατ' αποκοπήν ποσό είτε σε ποσοστό επί των εισπράξεων της ταινίας.

7. Είναι πρόδηλο ότι το γύρισμα κινηματογραφικού έργου προϋποθέτει τη *δημιουργία* υλικού υποθέματος, δηλαδή της ταινίας του έργου, που μπορεί να είναι η πρότυπη κόπια ή αναπαραγωγή της. Αυτή η ταινία του έργου είναι αναμφίβολα «εμπόρευμα» κατά την έννοια, όπως την προσδιόρισε το Δικαστήριο, των διατάξεων της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, δηλαδή «τα αποτιμητά σε χρήμα προϊόντα που μπορούν να αποτελέσουν, ως τέτοια, αντικείμενο εμπορικών συναλλαγών» [7]. Το Δικαστήριο απεφάνθη επίσης υπό την έννοια αυτή στην υπόθεση Cinéthèque, σχετικά με την παραγωγή βιντεοκασετών. Τόνισε ότι:

«δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως "υπηρεσίες", υπό την έννοια της Συνθήκης, οι εργασίες κατασκευής βιντεοκασετών, εφόσον οι παροχές του κατασκευαστή των προϊόντων αυτών συνίστανται άμεσα στην κατασκευή υλικού αντικειμένου το οποίο, εξάλλου, εμπίπτει σε κλάση του κοινού δασμολογίου (κλάση 37 07). Πράγματι, κατά το άρθρο 60 της Συνθήκης, ως υπηρεσίες νοούνται οι παροχές που προσφέρονται αντί αμοιβής "εφόσον δεν διέπονται από τις

7 — Απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 1968 στην υπόθεση 7/68, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 805, ειδικότερα σ. 809). Βλ., πιο πρόσφατα, την απόφαση της 9ης Ιουλίου 1992 στην υπόθεση C-2/90, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή 1992, σ. I-4431, σκέψεις 23 και 26)· βλ. τον ορισμό της εννοίας «εμπορεύματα» στο σημείο 18 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα Jacobs της 19ης Σεπτεμβρίου 1991 στην ίδια αυτή υπόθεση (σ. I-4460).

διατάξεις τις σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων"» [8].

8. Εντούτοις, αυτό δεν σημαίνει καθόλου ότι η *εκμετάλλευση* ταινιών υπάγεται στις διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Μολονότι η εκμετάλλευση, σ' ένα συγκεκριμένο κράτος μέλος, κινηματογραφικής ταινίας της οποίας η παραγωγή έγινε σε άλλο κράτος μέλος προϋποθέτει διασυνοριακή μετακίνηση εμπορευμάτων, υπό την έννοια ότι μία τουλάχιστον κόπια της ταινίας πρέπει να εισαχθεί στη χώρα εκμεταλλεύσεως [9], φρονώ επίσης ότι το ουσιώδες στοιχείο της εκμεταλλεύσεως του κινηματογραφικού έργου δεν έγκειται στην εμπορική αυτή κυκλοφορία του υλικού των ταινιών [10].

Όπως επιβεβαίωσε το Δικαστήριο στις αποφάσεις Coditel, η κινηματογραφική ταινία διακρίνεται από τα άλλα πολιτιστικά προϊόντα, τα οποία προϋποθέτουν τη θέση σε κυκλοφορία μεγάλου αριθμού υλικών υποθεμάτων (βιβλία, συμπαγείς ψηφιακούς δίσκους, βιντεοκασέτες). Συγκεκριμένα:

«η ταινία ανήκει στην κατηγορία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων που παρουσιάζονται στο κοινό με παραστάσεις που δύνανται να επαναλαμβάνονται επ' άπειρον και των οποίων η εμπορία εμπίπτει στην κυκλοφορία των υπηρεσιών, ανεξαρτήτως του μέσου, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως, με το οποίο μεταδίδονται στο κοινό» [11].

9. Επομένως, το ουσιώδες στοιχείο της εκμεταλλεύσεως της ταινίας έγκειται στην παραχώρηση από τον παραγωγό, των δικαιωμάτων διανομής σε συγκεκριμένη αγορά και στην ορισμένου χρόνου παραχώρηση των δικαιωμάτων δημόσιας προβολής της στο κοινό [12]. Η (διασυνοριακή) μεταφορά του υλικού υποθέματος του κινηματογραφικού έργου δεν είναι παρά λογική συνέπεια αυτού, ούτως ώστε δεν μπορεί να γίνεται λόγος για κυκλοφορία εμπορευμάτων κατά την έννοια της Συνθήκης. Είναι πρόδηλο ότι πρόκειται εδώ για παροχή υπηρεσιών έναντι αμοιβής — γενικά ένα ποσοστό επί των εσόδων από τις παραστάσεις —, συνεπώς υπάρχει επίσης εν προκειμένω αυτό το στοιχείο της εννοίας της υπηρεσίας, όπως ορίζεται στο άρθρο 60 της Συνθήκης [13].

8 — Απόφαση της 11ης Ιουλίου 1985 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 60/84 και 61/84, Cinéthèque (Συλλογή 1985, σ. 2605, σκέψη 10). Βλ., επίσης, την απόφαση της 7ης Μαΐου 1985 στην υπόθεση 18/84, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1985, σ. 1339, σκέψη 12) στην οποία το Δικαστήριο αρνείται να χαρακτηρίσει ως υπηρεσίες τις τυπογραφικές εργασίες «εφόσον οι παροχές του τυπογράφου οδηγούν απευθείας στην κατασκευή υλικού αντικειμένου το οποίο, υπό την ιδιότητά του αυτή, αποτελεί άλλωστε αντικείμενο κατατάξεως στο Κοινό Δασμολόγιο (...).

9 — Για τον λόγο αυτό, στα πλαίσια της δημιουργίας της κοινής αγοράς, η δράση της Κοινότητας στράφηκε πρώτα προς την κατάργηση των *ποσοστώσεων εισαγωγής* ταινιών προελεύσεως άλλου κράτους μέλους: βλ., ιδίως, τα άρθρα 5 και 10 της οδηγίας 63/607/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1963, περί της θέσεως σε εφαρμογή των διατάξεων του γενικού προγράμματος για την κατάργηση των περιορισμών στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στον τομέα της κινηματογραφίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 22). Η δεύτερη οδηγία που θεσπίστηκε στον τομέα αυτό υποχρεώνει τα κράτη μέλη να καταργήσουν, το αργότερο μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1966, *όλες* τις ποσοστώσεις εισαγωγής ταινιών που έχουν την εθνικότητα ενός ή περισσοτέρων κρατών μελών: άρθρο 7 της δεύτερης οδηγίας 65/264/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Μαΐου 1965, περί της θέσεως σε εφαρμογή των διατάξεων των γενικών προγραμμάτων για την κατάργηση των περιορισμών στο δικαίωμα εγκαταστάσεως και στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στον τομέα της κινηματογραφίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 58). Το άρθρο 7, εδάφιο 3, της οδηγίας αυτής ορίζει ότι η κατάργηση των ποσοστώσεων παρέχει το δικαίωμα απεριορίστου εισαγωγής αντιτύπων, αρνητικών και διαφημιστικού υλικού.

10 — Οι ενδοκοινοτικές συναλλαγές υλικών, ηχητικών υποθεμάτων, ταινιών και άλλων υλικών αντικειμένων αναγκαίων για την *παραγωγή* ταινίας υπόκεινται βεβαίως στους κανόνες περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων: βλ., για τα προϊόντα που χρησιμοποιούνται για τη μετάδοση τηλεοπτικών μηνυμάτων, την απόφαση της 30ής Απριλίου 1974 στην υπόθεση 155/73, Sacchi (Συλλογή τόμος 1974, σ. 217, σκέψη 7). Βλ., επίσης, την απόφαση της 18ης Ιουνίου 1991 στην υπόθεση C-260/89, Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση (ΕΡΤ) (Συλλογή 1991, σ. I-2925, σκέψη 14). Τα «φωτογραφικά ή κινηματογραφικά προϊόντα», τα οποία περιλαμβάνουν τις κινηματογραφικές ταινίες, αποτελούν εξάλλου το αντικείμενο ειδικού κεφαλαίου του Κοινού Δασμολογίου, συγκεκριμένα του κεφαλαίου 37: κανονισμός (ΕΟΚ) 2658/87 του Συμβουλίου, της 23ης Ιουλίου 1987, για τη δασμολογική και στατιστική ονοματολογία και το Κοινό Δασμολόγιο (ΕΕ 1987, L 256, σ. 1, ειδικότερα σ. 249 έως 252).

11 — Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1982 στην υπόθεση 262/81, Coditel II (Συλλογή 1982, σ. 3381, σκέψη 11), η οποία παραπέμπει στην απόφαση της 18ης Μαρτίου 1980 στην υπόθεση 62/79, Coditel I (Συλλογή τόμος 1980/Ι, σ. 477, σκέψη 12).

12 — Βλ. τον ορισμό των «δραστηριοτήτων διαθέσεως και ενοικιάσεως κινηματογραφικών ταινιών» ο οποίος δίδεται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 68/369/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί πραγματοποιήσεως του δικαιώματος εγκαταστάσεως για τις μη μισθωτές δραστηριότητες διαθέσεως κινηματογραφικών ταινιών (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 111).

13 — Για το στοιχείο της αμοιβής ή αντιπαροχής ως χαρακτηριστικού της κοινοτικής εννοίας των υπηρεσιών και, γενικότερα, της εννοίας της οικονομικής δραστηριότητας κατά τη Συνθήκη ΕΟΚ, βλ. ιδίως: απόφαση της 14ης Ιουλίου 1976 στην υπόθεση 13/76, Donà (Συλλογή τόμος 1976, σ. 507, σκέψη 12), απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1988 στην υπόθεση 196/87, Steymann (Συλλογή 1988, σ. 6159, σκέψη 14), απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 1991 στην υπόθεση C-159/90, Grogan (Συλλογή 1991, σ. I-4685, σκέψεις 16 έως 21).

10. Όλα αυτά δεν σημαίνουν αναγκαία ότι οι διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών θα έχουν πάντοτε εφαρμογή. Προς τούτο, απαιτείται επίσης (δυνάμει του πρώτου εδαφίου του άρθρου 59 της Συνθήκης ΕΟΚ) να είναι ο παρέχων υπηρεσίες υπήκοος κράτους μέλους εγκατεστημένος εντός της Κοινότητας, η δε παρεχομένη από αυτόν υπηρεσία να έχει ενδοκοινοτικό χαρακτήρα. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, το τελευταίο αυτό στοιχείο συντρέχει ιδίως οσάκις: i) ο παρέχων υπηρεσίες μεταβαίνει σε άλλο κράτος μέλος για να παράσχει την υπηρεσία [14], ii) ο αποδέκτης μεταβαίνει σε άλλο κράτος μέλος για να του παρασχεθούν εκεί υπηρεσίες [15], iii) ουδείς των δύο μεταβαίνει σε άλλο κράτος μέλος, αλλά η υπηρεσία παρέχεται από πρόσωπο εγκατεστημένο σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο του αποδέκτη [16].

11. Μου φαίνεται ότι η εκμετάλλευση, σ' ένα κράτος μέλος, ταινιών παραγωγής άλλου κράτους μέλους θα υπάγεται στις περισσότερες περιπτώσεις στην τελευταία αυτή κατηγορία, δεδομένου ότι αυτή η παροχή υπηρεσιών δεν απαιτεί διέλευση των εσωτερικών συνόρων της Κοινότητας ούτε από τον παραγωγό (παρέχοντα υπηρεσίες) ούτε από την επιχείρηση διανομής-εκμεταλλεύσεως της ταινίας (αποδέκτη των υπηρεσιών).

Πάντως, θέλω ακόμη να επιστήσω την προσοχή στο γεγονός ότι, εάν ο αλλοδαπός παραγωγός διέθετε σταθερή οικονομική παρουσία στη χώρα παροχής των υπηρεσιών — μέσω υποκαταστήματος, ανεξαρτήτου αντιπροσώπου ή υπό οποιαδήποτε άλλη μορφή — δεν θα είχαν εφαρμογή οι διατάξεις της Συνθήκης περί παροχής υπηρεσιών, αλλά οι διατάξεις περί του δικαιώματος εγκαταστάσεως (άρθρα 52 έως 58 της Συνθήκης) [17]. Αυτό απορρέει από τον υπέρτερο κανόνα του άρθρου 60 της Συνθήκης ΕΟΚ, το οποίο προβλέπει ότι οι διατάξεις περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών έχουν εφαρμογή στον βαθμό που οι διατάξεις (ιδίως) περί ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων δεν έχουν εφαρμογή.

Αντίκειται το διάταγμα στις διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών;

12. Δέχομαι, επομένως, υπό την επιφύλαξη των προαναφερθεισών προϋποθέσεων, ότι η παρούσα υπόθεση πρέπει να εξεταστεί στα πλαίσια των διατάξεων της Συνθήκης περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Συνεπώς, τίθεται συγκεκριμένα το ερώτημα αν οι διατάξεις του διατάγματος συνιστούν περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών που αντίκειται στο άρθρο 59 της Συνθήκης.

Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, υπάρχει ασυμβίβαστο οσάκις ο παρέχων υπηρεσίες υφίσταται δυσμενή διάκριση λόγω της ιθαγενείας του ή του γεγονότος ότι είναι εγκατεστημένος σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο στο οποίο παρέχεται η υπηρε-

14 — Κατά τις αποκαλούμενες αποφάσεις των «ξεναγών», το άρθρο 59 έχει εφαρμογή επίσης οσάκις ο παρέχων υπηρεσίες και ο αποδέκτης τους είναι εγκατεστημένοι στο ίδιο κράτος μέλος, αλλά οι ίδιες οι υπηρεσίες προσφέρονται στο έδαφος άλλου κράτους μέλους: αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 1991 στην υπόθεση C-154/89, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1991, σ. I-659, σκέψη 10), στην υπόθεση C-180/89, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1991, σ. I-709, σκέψη 9), και στην υπόθεση C-199/89, Επιτροπή κατά Ελλάδας (Συλλογή 1991, σ. I-727, σκέψη 10).

15 — Απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 1984 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 286/82 και 26/83, Luisi και Carbone (Συλλογή 1984, σ. 377, σκέψη 10), απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 1989 στην υπόθεση 186/87, Cowan (Συλλογή 1989, σ. 195, σκέψη 15).

16 — Απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991 στην υπόθεση C-76/90, Säger (Συλλογή 1991, σ. I-4221, σκέψη 13).

17 — Βλ. απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1986, 205/84, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1986, σ. 3755, σκέψη 21)· βλ. επίσης απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991 στην υπόθεση C-221/89, Factortame II (Συλλογή 1991, σ. I-3905, σκέψη 20).

σία [18]. Στην απόφαση Säger το Δικαστήριο πρόσθεσε ότι το άρθρο 59 προσαπαιτεί την κατάργηση κάθε περιορισμού, ακόμη και αν αυτός εφαρμόζεται αδιακρίτως στους ημεδαπούς παρέχοντες υπηρεσίες και στους υπηκόους των άλλων κρατών μελών, οσάκις αυτός μπορεί να διακόψει ή να παρεμποδίσει κατ' άλλον τρόπο τις δραστηριότητες του παρέχοντος υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, όπου νομίμως παρέχει τις ανάλογες υπηρεσίες [19].

13. Ευρισκόμεθα ενώπιον δυσμενούς διακρίσεως εις βάρος παρεχόντων υπηρεσίες σε άλλο κράτος μέλος ή ενώπιον οποιουδήποτε άλλου περιορισμού στην κυκλοφορία υπηρεσιών; Είναι δύσκολο να αμφισβητηθεί ότι το διάταγμα ευνοεί τους παραγωγούς ισπανικών ταινιών σε σχέση με τους παραγωγούς ταινιών άλλων κρατών μελών: το σύστημα αδειών μεταγλωττίσεως και διανομής ταινιών τρίτων χωρών συνδέεται πράγματι αποκλειστικά με το γύρισμα και τη διανομή *ισπανικής* ταινίας. Στην πράξη αυτό παρέχει στους παραγωγούς ισπανικών ταινιών σημαντικό πλεονέκτημα, όπως προκύπτει από τα αριθμητικά δεδομένα που παραθέτει η Επιτροπή, τα οποία προέρχονται από το ICAA. Άνω του 40 % του συνολικού αριθμού των ταινιών που προβάλλονται στην Ισπανία προέρχονται από τις Ηνωμένες Πολιτείες και οι αμερικανικές αυτές ταινίες αντιπροσωπεύουν άνω του 70 % του συνόλου των εισιτηρίων των κινηματογραφικών αιθουσών. Πάνω από τα δύο τρίτα αυτών των αμερικανικών ταινιών προβάλλονται μεταγλωττισμένες. Το επίμαχο διάταγμα έχει ως συνέπεια ότι πρέπει να διανέμεται τουλάχιστον μία ισπανική ταινία κάθε φορά που παραχωρούνται τέσσερις άδειες μεταγλωττίσεως αυτών των ταινιών. Υπ' αυτές τις συνθήκες, είναι αναμφισβήτητο ότι το διάταγμα θέτει τους παραγωγούς ταινιών *άλλων κρατών μελών* σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με τους Ισπανούς παραγωγούς, δεδομένου ότι οι πρώτοι στερούνται του πλεονεκτήματος που απορρέει από την υποχρέωση διανομής και το ύψος των εσόδων που συνδέονται με την υποχρέωση αυτή.

14. Τα ανωτέρω αποδυναμώνουν εξ υπαρχής το επιχείρημα της Ισπανικής Κυβερνήσεως, κατά το οποίο το διάταγμα δεν έχει το ελάχιστο περιοριστικό αποτέλεσμα στην εκμετάλλευση ταινιών άλλων κρατών μελών: το διάταγμα θίγει τα συμφέροντα των παραγωγών-παρεχόντων υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος, κατά το ίδιο μέτρο που έχει προστατευτικά αποτελέσματα υπέρ των παραγωγών ταινιών-παρεχόντων υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένοι στην Ισπανία [20]. Εξαιτίας του γεγονότος ότι οι ταινίες τους αποκλείονται από το σύστημα υποχρεωτικής διανομής, το οποίο, όπως επισήμανα, ισχύει μόνον για τις ισπανικές ταινίες, η παροχή υπηρεσιών των παραγωγών άλλων κρατών ενθαρρύνεται λιγότερο και συνεπώς παρακωλύεται: αυτό επηρεάζει τόσο τη διανομή όσο και την προβολή των ταινιών τους στην Ισπανία. Επιπλέον, ο περιορισμός αυτός εισάγει δυσμενή διάκριση, δεδομένου ότι οι παραγωγοί ταινιών άλλων κρατών μελών στερούνται ενός σαφώς καθορισμένου πλεονεκτήματος, το οποίο πράγματι χορηγείται στους παραγωγούς ισπανικών ταινιών.

15. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, εθνικές ρυθμίσεις που εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις εις βάρος παροχών υπηρεσιών προερχομένων από άλλο κράτος μέλος συμβιβάζονται με το κοινοτικό δίκαιο μόνον

18 — Βλ. την απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 1974 στην υπόθεση 33/74, Van Binsbergen (Συλλογή τόμος 1974, σ. 513, σκέψη 25). Βλ. πιο πρόσφατα, μεταξύ άλλων, την απόφαση στην υπόθεση Επιτροπή κατά Γερμανίας, που παρατίθεται στην προηγούμενη σημείωση, σκέψη 25, τις αποκαλούμενες αποφάσεις των «ξεναγών», ό.π.π.: αποφάσεις Επιτροπή κατά Γαλλίας, σκέψη 12, Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκέψη 15, και Επιτροπή κατά Ελλάδας, σκέψη 16, απόφαση ΕΡΤ, ό.π.π. σημείωση 10, σκέψη 19, αποφάσεις «Mediawet» της 25ης Ιουλίου 1991 στην υπόθεση C-353/89, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών (Συλλογή 1991, σ. I-4069, σκέψη 14), και στην υπόθεση C-288/89, Collectieve Antennevoorziening Gouda (Συλλογή 1991, σ. I-4007, σκέψη 10), απόφαση της 20ής Μαΐου 1992 στην υπόθεση C-106/91, Ramrath (Συλλογή 1992, σ. I-3352, σκέψη 27).

19 — Απόφαση Säger, σκέψη 12.

20 — Βλ. την απόφαση στην υπόθεση Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, «Mediawet», σκέψη 23.

αν μπορούν να υπαχθούν σε ρητή εξαιρετική διάταξη [21].

Οι μόνες εξαιρετικές διατάξεις που η Ισπανία θα μπορούσε να επικαλεστεί είναι το άρθρο 66 σε συνδυασμό με το άρθρο 56 της Συνθήκης, τα οποία επιτρέπουν τις ρυθμίσεις που εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις αν δικαιολογούνται από λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας και δημοσίας υγείας. Από τους λόγους αυτούς μόνον οι πρώτοι, δηλαδή οι λόγοι δημοσίας τάξεως, μου φαίνεται ότι μπορούν ενδεχομένως να ασκούν επιρροή.

Δικαιολογείται η ρύθμιση από λόγους δημοσίας τάξεως;

16. Η Ισπανική Κυβέρνηση, η οποία εξάλλου φρονεί ότι το διάταγμα δεν εισάγει καμιά δυσμενή διάκριση, υποστηρίζει ότι η επίμαχη ρύθμιση έχει πολιτιστικούς σκοπούς δικαιολογημένους έναντι του κοινοτικού δικαίου, δηλαδή την προστασία της κινηματογραφικής παραγωγής ενός κράτους μέλους. Ελλείψει κοινοτικής ρυθμίσεως, τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα, εντός των προδιαγεγραμμένων από το κοινοτικό δίκαιο ορίων, να καθορίζουν τους σκοπούς των πολιτικών τους και τα αναγκαία μέτρα για την επίτευξή τους.

Σε έκθεση του 1983, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επιβεβαίωσε ήδη ότι η κινηματογραφική ταινία αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κοινότητας και επομένως είναι άξια προστασίας όπως και τα άλλα στοιχεία αυτής της κληρονομιάς [22].

Από νομικής απόψεως, τίθεται ωστόσο το ζήτημα σε ποιο βαθμό υπάρχει, στα πλαίσια της εννοίας της δημοσίας τάξεως κατά την έννοια του άρθρου 66 σε συνδυασμό με το άρθρο 56 της Συνθήκης, χώρος για εθνική ή περιφερειακή ρύθμιση η οποία, ενόψει της προστασίας της εσωτερικής κινηματογραφικής παραγωγής στα πλαίσια πολιτικής που αποσκοπεί στη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, παρέχει στους παραγωγούς του κράτους μέλους σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα, εις βάρος των παραγωγών άλλων κρατών μελών.

17. Από τη μέχρι τούδε κοινοτική νομολογία συνάγεται ότι οι πιθανότητες να συμβαίνει αυτό είναι πολύ περιορισμένες. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο υιοθετεί τη *στενή ερμηνεία* της εννοίας της «δημοσίας τάξεως» κατά το άρθρο 56 της Συνθήκης ΕΟΚ: σύμφωνα με την απόφαση Bouchereau, η προσφυγή στον δικαιολογητικό αυτό λόγο προϋποθέτει:

«εν πάση περιπτώσει, την ύπαρξη, εκτός της διαταράξεως της κοινωνικής τάξης που συνεπάγεται κάθε παράβαση νόμου, πραγματικής και αρκούντως σοβαρής απειλής, θίγουσας θεμελιώδες συμφέρον της κοινωνίας» [23].

Στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, το Δικαστήριο εξαρχής διακήρυξε ότι οι λόγοι οικονομικής πολιτικής είναι από πάσης απόψεως ξένοι προς την έννοια αυτή — η οποία περιέχεται στο άρθρο 36 της Συνθήκης [24]. Το επιβεβαίωσε επίσης όσον αφορά τον τομέα της κυκλοφορίας των υπηρεσιών. Ειδικότερα, στην απόφαση Bond van Adverteerders έκρινε:

21 — Βλ. απόφαση της 26ης Απριλίου 1988 στην υπόθεση 362/85, Bond van Adverteerders (Συλλογή 1988, σ. 2085, σκέψη 32), απόφαση Collectieve Antennevoorziening Gouda, σκέψη 12, απόφαση Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, σκέψη 15.

22 — Το αναφερόμενο κείμενο είναι προφανώς η «Έκθεση της επιτροπής νεότητας, πολιτισμού, παιδείας, πληροφορήσεως και αθλητισμού για την προώθηση του κινηματογράφου των χωρών της Κοινότητας», της Marie-Jeanne Pruvot, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Έγγραφα συνεδριάσεων 1983-1984, 15 Ιουλίου 1983, PE 76.975/τελικό.

23 — Απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 1977, 30/77 (Συλλογή τόμος 1977, σ. 617, σκέψη 35).

24 — Βλ. την απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 1961 στην υπόθεση 7/61, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 635, ειδικότερα σ. 643). Για πιο πρόσφατες επιβεβαιώσεις αυτής της αρχής, βλ. ιδίως απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1984 στην υπόθεση 238/82, Duphar (Συλλογή 1984, σ. 523, σκέψη 23), απόφαση της 11ης Ιουνίου 1985 στην υπόθεση 288/83, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Συλλογή 1985, σ. 1761, σκέψη 28), απόφαση της 5ης Ιουνίου 1986 στην υπόθεση 103/84, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1986, σ. 1759, σκέψη 22).

«(...) ότι οι σκοποί οικονομικής φύσεως, όπως είναι ο σκοπός της εξασφάλισης, υπέρ εγχωρίου δημοσίου ιδρύματος, του συνόλου των εσόδων που προέρχονται από διαφημιστικά μηνύματα προοριζόμενα αποκλειστικά για το κοινό του οικείου κράτους, δεν μπορούν να στοιχειοθετούν λόγους δημοσίας τάξεως κατά την έννοια του άρθρου 56 της Συνθήκης» [25].

Αυτό δεν σημαίνει ωστόσο ότι η εφαρμογή του άρθρου 36 (και, μπορεί κανείς να προσθέσει, του άρθρου 56) αποκλείεται «από το γεγονός και μόνο ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση που δικαιολογείται από αντικειμενικές περιστάσεις που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των συμφερόντων που αφορά αυτή η διάταξη επιτρέπει την επίτευξη και άλλων στόχων οικονομικής φύσεως» [26].

Αυτό ισχύει κατά μείζονα λόγο όταν ο οικονομικής φύσεως σκοπός καθιστά δυνατή την πραγματοποίηση του σκοπού που μνημονεύεται στη διάταξη αυτή (στην προκειμένη περίπτωση, η προστασία της υγείας) [27].

Εντούτοις, ακόμη και όταν πληρούται η ουσιαστική προϋπόθεση που αναφέρεται στην απόφαση Bouchereau, το Δικαστήριο επιβάλλει ακόμη μια αυστηρή *προϋπόθεση αναλογικότητας:* στην απόφαση Bond van Adverteerders υπενθύμισε ότι: «τα μέτρα που θεσπίζονται δυνάμει του εν λόγω άρθρου δεν πρέπει να είναι δυσανάλογα προς τον επιδιωκόμενο σκοπό. Πράγματι, δεδομένου ότι το άρθρο 56 της Συνθήκης εισάγει εξαίρεση από θεμελιώδη αρχή της Συνθήκης, πρέπει να ερμηνεύεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε τα αποτελέσματά του να περιορίζονται στο μέτρο που είναι αναγκαίο για την προστασία των συμφερόντων στην κατοχύρωση των οποίων αποσκοπεί» [28].

18. Από τον στενό ορισμό της εννοίας της δημοσίας τάξεως και την προϋπόθεση αναλογικότητας συνάγεται ότι, όσον αφορά εθνικές ρυθμίσεις, στον βαθμό που έχουν επιπτώσεις επί της κυκλοφορίας των υπηρεσιών μεταξύ των κρατών μελών, η επίκληση αυτής της εννοίας είναι δυνατή μόνο κατ' εξαίρεση. Μολονότι το περιεχόμενό της μπορεί να διαφέρει, σε ορισμένο βαθμό, από κράτος σε κράτος [29], η έννοια αυτή στην πραγματικότητα αφορά αποκλειστικά «πραγματική (πραγματικές) και αρκούντως σοβαρή (σοβαρές) απειλή (απειλές), θίγουσα θεμελιώδες συμφέρον της κοινωνίας». Επιπλέον, δεν περιλαμβάνει οικονομικούς στόχους, πράγμα που υποδηλώνει ότι οι εθνικές ή περιφερειακές ρυθμίσεις που επιδιώκουν, αποκλειστικώς ή κυρίως, υπό το πρόσχημα της προστασίας θεμελιωδών συμφερόντων, οικονομικό σκοπό, δεν εμπίπτουν σ' αυτήν. Τέλος, ακόμη και όταν η ρύθμιση έχει πράγματι σκοπό τη διατήρηση της δημοσίας τάξεως, μπορεί να γίνει δεκτή μόνον εάν ο σκοπός δεν μπορεί να επιτευχθεί με ρυθμίσεις λιγότερο περιοριστικές, εισάγουσες λιγότερες ή και καθόλου δυσμενείς διακρίσεις.

Όσον αφορά τις παροχές υπηρεσιών στον οπτικοακουστικό τομέα, όλα αυτά διατυπώθηκαν σαφώς με την απόφαση Bond van Adverteerders και με την πρόσφατη απόφαση σχετικά με το φλαμανδικό διάταγμα περί καλωδιακής μεταδόσεως.

19. Η πρώτη από τις υποθέσεις αυτές αφορούσε την τότε ισχύουσα ολλανδική νομοθεσία, η οποία απαγόρευε την καλωδιακή μετάδοση ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών προγραμμάτων που εκπέμποντα από άλλα κράτη μέλη και περιείχαν διαφημιστικά μηνύματα προοριζόμενα για το ολλανδικό κοινό ή υπότιτλους στα ολλανδικά. Το δικαίωμα μεταδόσεως διαφημιστικών μηνυμάτων είχε παραχωρηθεί σε ίδρυμα, τα

25 — Απόφαση Bond van Adverteerders, σκέψη 34. Βλ. επίσης τις αποφάσεις «Mediawet»: απόφαση Collectieve Antennevoorziening Gouda, σκέψη 11, και απόφαση Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, σκέψη 15.

26 — Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1987 στην υπόθεση 118/86, Nertsvoederfabriek Nederland (Συλλογή 1987, σ. 3883, σκέψη 15), απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 1984, στην υπόθεση 72/83, Campus Oil (Συλλογή 1984, σ. 2727, σκέψη 36). Βλ. επίσης τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Mancini στην υπόθεση 238/82, Duphar, ειδικότερα σ. 549-550.

27 — Απόφαση Nertsvoederfabriek Nederland, σκέψη 15.

28 — Απόφαση Bond van Adverteerders, σκέψη 36.

29 — Απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1974 στην υπόθεση 41/74, Van Duyn (Συλλογή τόμος 1974, σ. 537, σκέψη 18), απόφαση Bouchereau, σκέψη 34.

έσοδα του οποίου διετίθεντο από το κράτος για την ενίσχυση των εθνικών ραδιοφωνικών οργανισμών και του εθνικού τύπου. Η Ολλανδική Κυβέρνηση είχε υποστηρίξει ότι οι προαναφερθείσες απαγορευτικές διατάξεις επεδίωκαν μη οικονομικό σκοπό δημοσίας τάξεως, τη διατήρηση του μη κερδοσκοπικού και πολυφωνικού χαρακτήρα του συστήματος της εθνικής ραδιοφωνίας. Χωρίς να απορρίψει το επιχείρημα αυτό, το Δικαστήριο εφάρμοσε αμέσως το προαναφερθέν κριτήριο αναλογικότητας. Σύμφωνα με όσα είχε αναγνωρίσει η ίδια η Ολλανδική Κυβέρνηση, η προϋπόθεση αυτή δεν πληρούνταν: οι προμνησθέντες στόχοι μπορούσαν να επιτευχθούν πλήρως με διαφορετικά μέσα, λιγότερο περιοριστικά και μη εισάγοντα διακρίσεις [30].

20. Στην υπόθεση του φλαμανδικού διατάγματος περί καλωδιακής μεταδόσεως, η επιχειρηματολογία της Βελγικής Κυβερνήσεως έτυχε ακόμη λιγότερο ευνοϊκής υποδοχής. Ένα διάταγμα της περιφέρειας της Φλάνδρας απαγόρευε στους τηλεοπτικούς οργανισμούς να μεταδίδουν διά του δικτύου τους ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά προγράμματα ραδιοτηλεοπτικών σταθμών άλλων κρατών μελών, τα οποία δεν μεταδίδονταν σε μία από τις γλώσσες του κράτους μέλους όπου ήταν εγκατεστημένοι οι σταθμοί αυτοί. Για να δικαιολογήσει αυτόν τον εισάγοντα δυσμενή διάκριση περιορισμό, η Βελγική Κυβέρνηση είχε επικαλεστεί σκοπούς πολιτιστικής πολιτικής και συγκεκριμένα τη διατήρηση της πολυφωνίας στον γραπτό τύπο (ο οποίος εισπράττει απευθείας έσοδα από διαφημίσεις των εθνικών τηλεοπτικών σταθμών), τη διαφύλαξη και την ανάπτυξη της καλλιτεχνικής κληρονομιάς, καθώς και τη βιωσιμότητα των εθνικών σταθμών. Το Δικαστήριο φαίνεται ότι δεν επείσθη από τα επιχειρήματα αυτά, αλλά αντιθέτως ανακάλυψε (ειδικά στο πρώτο και στο τρίτο) ενδείξεις από τις οποίες προέκυπτε ότι η επίμαχη νομοθεσία είχε σκοπό να περιορίσει τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό κατά των εθνικών σταθμών, με σκοπό να διαφυλάσσει τα έσοδά τους από διαφημίσεις [31]. Επιπλέον, το Δικαστήριο — ακολουθώντας τον γενικό του εισαγγελέα [32] — πρόσθεσε:

«οι δικαιολογίες που πρόβαλε η Βελγική Κυβέρνηση δεν εμπίπτουν σε καμιά παρέκκλιση από την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών του άρθρου 56, ήτοι τη δημόσια τάξη, τη δημόσια ασφάλεια και τη δημόσια υγεία» [33].

21. Αν εφαρμόσουμε αυτή τη νομολογία στην παρούσα υπόθεση, πρέπει να συμπεράνουμε ότι μια ρύθμιση όπως αυτή του διατάγματος δεν μπορεί να επικαλεστεί την εξαίρεση για λόγους δημοσίας τάξεως που προβλέπεται στο άρθρο 56. Συγκεκριμένα, το διάταγμα δεν συνιστά προστασία κατά «πραγματικής και αρκούντως σοβαρής απειλής» θίγουσας θεμελιώδες συμφέρον της κοινωνίας. Επιπλέον, μου φαίνεται ότι εμπνέεται κυρίως, όπως στην υπόθεση του φλαμανδικού διατάγματος περί καλωδιακής μεταδόσεως, από λόγους οικονομικής πολιτικής. Μολονότι στην πραγματικότητα το διάταγμα αποβλέπει επίσης στην προώθηση ταινιών με ομιλούσα μία από τις επίσημες γλώσσες της Ισπανίας, μου φαίνεται ωστόσο ότι έχει κυρίως σκοπό την προστασία της εθνικής κινηματογραφικής παραγωγής [34], δεδομένου ότι μόνον στους παραγωγούς ισπανικών ταινιών παρέχεται το πλεονέκτημα επαρκούς διανομής.

30 — Απόφαση Bond van Adverteerders, σκέψη 37.

31 — Απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992 στην υπόθεση C-211/91, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή 1992, σ. I-6757, σκέψη 9).

32 — Βλ. σημείο 5 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα Tesauro της 24ης Νοεμβρίου 1992 στην υπόθεση αυτή, Συλλογή 1992, σ. I-6769.

33 — Απόφαση Επιτροπή κατά Βελγίου, σκέψη 10.

34 — Αυτό προκύπτει επίσης σαφώς από το απόσπασμα, που παραθέτει η Επιτροπή στις έγγραφες παρατηρήσεις της, των αιτιολογικών σκέψεων του σχεδίου νόμου που οδήγησε στον νόμο 3/80, ο οποίος ήταν το κείμενο που ίσχυε πριν από το διάταγμα.

Η ρύθμιση δικαιολογείται από λόγους προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς;

22. Στη σημερινή Κοινότητα αποδίδεται αύξουσα σημασία στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών και των περιφερειών τους. Επομένως, μου φαίνεται ότι επιβάλλεται να αφιερώσω μερικές ακόμη παρατηρήσεις στο ζήτημα μήπως είναι δυνατό, για μια ρύθμιση όπως η προκειμένη, να ευρεθεί, στο κοινοτικό δίκαιο, άλλος δικαιολογητικός λόγος από τη δημόσια τάξη και ειδικότερα ένας επιτακτικός λόγος γενικού συμφέροντος που συνδέεται με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η σημασία που αποδίδεται στην πολιτιστική κληρονομιά θα αυξηθεί περισσότερο μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μου φαίνεται πράγματι χρήσιμο να υπενθυμίσω ότι η Συνθήκη αυτή αναθέτει στην Κοινότητα να συμβάλλει «στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών» [35], κατά δε το νέο άρθρο 128 της Συνθήκης να «σέβεται την εθνική και περιφερειακή πολυμορφία τους, ενώ ταυτόχρονα προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά» (παράγραφος 1). Επιπλέον, το άρθρο αυτό επιβάλλει στην Κοινότητα να λαμβάνει υπόψη της «τις πολιτιστικές πτυχές» όταν αναλαμβάνει δράση *δυνάμει άλλων διατάξεων της παρούσας συνθήκης* (παράγραφος 4).

Όσον αφορά το τελευταίο αυτό σημείο, εφιστώ την προσοχή, παραδείγματος χάριν, στο στοιχείο δ' της παραγράφου 3 του άρθρου 92 της Συνθήκης ΕΟΚ, που προβλέπει η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Δυνάμει αυτής της διατάξεως, δύνανται να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την κοινή αγορά:

«οι ενισχύσεις για την προώθηση του πολιτισμού και της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, εφόσον δεν αλλοιώνουν τους όρους συναλλαγών και ανταγωνισμού στην Κοινότητα σε βαθμό αντίθετο με το κοινό συμφέρον».

23. Η πολυμορφία των πολιτισμών αναμφισβήτητα συνιστά, παρά τις σχετικές δυσκολίες, πλούτο για την Κοινότητα. Πολλές αποφάσεις δείχνουν ότι ούτε το Δικαστήριο μένει απαθές απέναντι στην πολυμορφία αυτή και στις ειδικές πολιτικές ανάγκες που συνεπάγεται η προσπάθεια διατηρήσεως της πολιτιστικής ταυτότητας.

Στον τομέα της *κυκλοφορίας των υπηρεσιών*, παραπέμπω στις αποκαλούμενες υποθέσεις των «ξεναγών», στις οποίες το Δικαστήριο αναγνώρισε επίσημα «τη διατήρηση της εθνικής ιστορικής και καλλιτεχνικής κληρονομιάς» [36], όπως και «την αξιοποίηση των αρχαιολογικών, ιστορικών και καλλιτεχνικών θησαυρών καθώς και την καλύτερη δυνατή διάδοση των γνώσεων σχετικά με την καλλιτεχνική και πολιτιστική κληρονομιά μιας χώρας» [37] ως επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος που μπορούν να δικαιολογήσουν περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών.

Πιο πρόσφατα ακόμη, στις αποφάσεις «Mediawet», το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι μια εθνική πολιτιστική πολιτική αποσκοπούσα στην εξασφάλιση της ελευθερίας εκφράσεως

35 — Άρθρο 3, στοιχείο ο', της Συνθήκης ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο Ζ της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το κείμενο της Συνθήκης αυτής δημοσιεύθηκε στην ΕΕ 1992, C 191, σ. 1.

36 — Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 1991, Επιτροπή κατά Ιταλίας, όπ.π. σημείωση 14, σκέψη 20, επιβεβαιωθείσα από το Δικαστήριο στις αποφάσεις «Mediawet»: απόφαση Collectieve Antennevoorziening Gouda, σκέψη 14, και απόφαση Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, σκέψη 18.

37 — Απόφαση Επιτροπή κατά Γαλλίας, όπ.π. σημείωση 14, σκέψη 17, απόφαση Επιτροπή κατά Ελλάδος, όπ.π. σημείωση 14, σκέψη 21, έκτοτε επιβεβαιωθείσα επίσης με τις αποφάσεις «Mediawet», στις ίδιες σκέψεις στις οποίες παραπέμπω στην προηγούμενη σημείωση.

των διαφόρων κοινωνικών, πολιτιστικών, θρησκευτικών και φιλοσοφικών τάσεων σ' ένα κράτος μέλος (εν προκειμένω στις Κάτω Χώρες) επιδιώκει σκοπό δικαιολογημένο σε σχέση με το κοινοτικό δίκαιο:

«Με την έννοια αυτή, μία πολιτική πολιτιστικής φύσεως μπορεί ασφαλώς να αποτελεί επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος δικαιολογούντα περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Πράγματι, η διατήρηση της πολυφωνίας την οποία επιζητεί να εξασφαλίσει η πολιτική αυτή της Ολλανδικής Κυβερνήσεως συνδέεται προς την ελευθερία εκφράσεως, όπως αυτή προστατεύεται από το άρθρο 10 της Συμβάσεως περί Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που συγκαταλέγεται μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων που εξασφαλίζονται στο πλαίσιο της κοινοτικής έννομης τάξεως (...)» [38].

24. Επίσης, στον τομέα της ελεύθερης *κυκλοφορίας των εργαζομένων*, το Δικαστήριο δείχνει κατανόηση απέναντι σε εθνικά και περιφερειακά μέτρα που έχουν σκοπό την προάσπιση της πολιτιστικής ταυτότητας ενός λαού. Αυτό φαίνεται από την απόφαση Groener, στην οποία, σε ερώτημα σχετικά με το αν συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο ιρλανδική ρύθμιση η οποία εξαρτά τον διορισμό σε θέση καθηγητή σε δημόσιο εκπαιδευτικό ίδρυμα από την απόδειξη επαρκούς γνώσεως της ιρλανδικής γλώσσας, το Δικαστήριο απάντησε ως εξής:

«Οι διατάξεις της Συνθήκης ΕΟΚ δεν αντιτίθενται στην άσκηση πολιτικής που αποβλέπει στην προάσπιση και προώθηση της γλώσσας κράτους μέλους που είναι συγχρόνως εθνική γλώσσα και πρώτη επίσημη γλώσσα του. Εντούτοις, η εφαρμογή της πολιτικής αυτής δεν πρέπει να θίγει θεμελιώδεις ελευθερίες, όπως η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Επομένως, οι απαιτήσεις που επιβάλλουν τα μέτρα εφαρμογής της πολιτικής αυτής δεν πρέπει, σε καμιά περίπτωση, να είναι δυσανάλογες προς τον επιδιωκόμενο σκοπό και ο τρόπος εφαρμογής τους δεν πρέπει να συνεπάγεται διακρίσεις σε βάρος των υπηκόων των λοιπών κρατών μελών.» [39]

25. Τέλος, η νομολογία του Δικαστηρίου περί ελεύθερης *κυκλοφορίας των εμπορευμάτων* μαρτυρεί επίσης το άνοιγμα αυτό σε στόχους πολιτιστικής (και, ευρύτερα, πολιτιστικοκοινωνικής) πολιτικής που δεν εισάγουν θεμελιώδεις δυσμενείς διακρίσεις.

Στην απόφαση Cinéthèque, το Δικαστήριο έκρινε ότι ένα εθνικό σύστημα, το οποίο, «προκειμένου να ενθαρρύνει τη δημιουργία κινηματογραφικών έργων αδιακρίτως καταγωγής, επιδιώκει να εξασφαλίσει ότι η κυκλοφορία των έργων αυτών θα πραγματοποιείται αρχικά και επί περιορισμένο χρονικό διάστημα, κατά προτεραιότητα, με προβολή στις αίθουσες κινηματογράφου» επιδιώκει σκοπό που δικαιολογείται σε σχέση με το κοινοτικό δικαίο. Εφόσον τα εμπόδια στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές που προκαλούνται από την εφαρμογή αυτής της απαγορεύσεως δεν υπερβαίνουν το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη αυτού του σκοπού, το άρθρο 30 δεν έχει εφαρμογή σ' ένα τέτοιο καθεστώς [40].

Στις πρόσφατες υποθέσεις περί της κυριακάτικης αργίας, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε επίσης ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη να «πραγματοποιήσουν» (...) «επιλογές που εξαρτώνται από τις εθνικές ή τοπικές κοινωνικές και πολιτιστικές ιδιομορφίες» (...)

38 — Απόφαση Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda, σκέψη 23· απόφαση Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, σκέψη 30. Η σκέψη αυτή μόλις επιβεβαιώθηκε ρητά από το Δικαστήριο: απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 1993 στην υπόθεση C-148/91, Vereniging Veronica Omroep Organisatie (Συλλογή 1993, σ. I-487, σκέψεις 9 έως 10).

39 — Απόφαση της 28ης Νοεμβρίου 1989 στην υπόθεση C-379/87, Groener (Συλλογή 1989, σ. 3967, σκέψη 19).

40 — Απόφαση Cinéthèque, σκέψεις 23 έως 24.

«σεβόμενα τις απαιτήσεις που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο και ιδίως την αρχή της αναλογικότητας» [41].

26. Από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι μια ρύθμιση, η οποία εντάσσεται στα πλαίσια της πολιτιστικής πολιτικής εθνικών ή περιφερειακών αρχών, μπορεί ενδεχομένως να επιτρέπεται για *επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος* που αναγνωρίζεται από το κοινοτικό δίκαιο και δικαιολογεί ορισμένους περιορισμούς στην ενδοκοινοτική κυκλοφορία προσώπων, εμπορευμάτων ή υπηρεσιών. Πρόκειται για μέτρα που έχουν σκοπό να διασφαλίσουν τη διαφύλαξη ή την αξιοποίηση των ιστορικών και καλλιτεχνικών θησαυρών ή τη διάδοση των καλλιτεχνικών ή πολιτισμικών γνώσεων (βλ. τις αποκαλούμενες αποφάσεις των «ξεναγών») [42], τη διατήρηση της πολυφωνικής εκφράσεως των διαφόρων κοινωνικών, πολιτιστικών, θρησκευτικών και φιλοσοφικών τάσεων σε μια χώρα (αποφάσεις «Mediawet») ή την προστασία μιας εθνικής γλώσσας (απόφαση Groener). Ο επιτακτικός αυτός λόγος μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να οριστεί γενικά ως η προστασία, η ανάπτυξη και η διάδοση της ίδιας πολιτιστικής κληρονομιάς ενός κράτους μέλους ή μιας περιφέρειας ενός κράτους μέλους, σε *πολυφωνικό* πλαίσιο και ως *συνιστώσα της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς* των κρατών μελών (στο εξής εν συντομία: προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς).

Εντούτοις, γίνεται παγίως δεκτό ότι ένας τέτοιος επιτακτικός λόγος δεν μπορεί να δικαιολογήσει εμπόδια που υπερβαίνουν το αντικειμενικά αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του επιδιωκομένου στόχου [43]. Επιπλέον, με τέτοιες ρυθμίσεις δεν μπορούν να επιδιώκονται οικονομικής φύσεως στόχοι (μολονότι η επέλευση παρεπομένων οικονομικών αποτελεσμάτων δεν μπορεί να αποκλείεται παντελώς) [44]. Τέλος, όπως διακήρυξε το Δικαστήριο στην απόφαση Groener (βλ. ανωτέρω σημείο 24), οι λεπτομέρειες εφαρμογής τέτοιας πολιτιστικής πολιτικής (πιο συγκεκριμένα, στην εν λόγω υπόθεση, γλωσσικής πολιτικής) δεν μπορούν να εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις εις βάρος των υπηκόων των άλλων κρατών μελών.

27. Όσον αφορά την τελευταία αυτή προϋπόθεση, τη μη εισαγωγή με το μέτρο δυσμενούς διακρίσεως, δεν πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να αποκλείεται κάποια ελαστικότητα της νομολογίας. Δεν θα είναι παράδοξο τα μέτρα που λαμβάνονται για προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός κράτους μέλους ή μιας περιφέρειάς του να επάγονται άμεσο ή έμμεσο πλεονέκτημα υπέρ των καλλιτεχνών του ή των πολιτιστικών θεσμών του (όπως, για παράδειγμα, η καθιέρωση κινηματογραφικών ή λογοτεχνικών βραβείων ή η με άλλο τρόπο ενθάρρυνση καλλιτεχνών ή καλλιτεχνικών ενώσεων [45]). Ακόμη και όταν τα μέτρα αυτά αφορούν παροχές υπηρεσιών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 59 της Συνθήκης ΕΟΚ —

41 — Απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992 στην υπόθεση C-169/91, B & Q (Συλλογή 1992, σ. I-6635, σκέψη 11). Βλ. την παρόμοια διατύπωση — ωστόσο λίγο διαφορετική — στις προηγούμενες αποφάσεις περί της κυριακάτικης αργίας: απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1989, στην υπόθεση C-145/88, Torfaen (Συλλογή 1989, σ. 3851, σκέψη 14), αποφάσεις της 28ης Φεβρουαρίου 1991 στην υπόθεση C-312/89, Conforama (Συλλογή 1991, σ. I-997, σκέψη 11) και στην υπόθεση C-332/89, Marchandise (Συλλογή 1991, σ. I-1017, σκέψη 12).

42 — Υπενθυμίζεται ότι κατά το άρθρο 27, παράγραφος 2, της Παγκόσμιας Διακηρύξεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κάθε άτομο έχει το δικαίωμα «να συμμετέχει ελεύθερα στην πολιτιστική ζωή της κοινότητας» και «να απολαμβάνει των τεχνών». Κατά πάγια νομολογία, το Δικαστήριο μπορεί επίσης να εμπνέεται από «ενδείξεις» τις οποίες παρέχουν οι διεθνείς πράξεις περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, για τις οποίες έχουν συνεργαστεί ή στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη»: βλ. την απόφαση της 14ης Μαΐου 1975 στην υπόθεση 4/73, Nold (Rec. 1975, σ. 491, σκέψη 13)· απόφαση ΕΡΤ, σκέψη 14.

43 — Βλ., επίσης, σχετικά με αυτόν τον έλεγχο αναλογικότητας, εκτός από τα προαναφερθέντα αποσπάσματα από τις αποφάσεις Groener και Cinéthèque: απόφαση Collectieve Antennevoorziening Gouda, σκέψεις 24 έως 25· απόφαση Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, σκέψεις 31 και 42 έως 43.

44 — Βλ. ανωτέρω σημείο 17 και τις αποφάσεις που παρατίθενται στη σημείωση 26. Βλ. επίσης την απόφαση Veronica Omroep Organisatie, όπ.π., στην οποία η χρησιμοποίηση οικονομικής απαγορεύσεως γίνεται δεκτή ως μέσο επιτεύξεως σκοπού πολιτιστικής πολιτικής: σκέψεις 10 και επ.

45 — Εντούτοις, ενδείκνυται να δίδεται σε τέτοια μέτρα, στο μέτρο του δυνατού, διασυνοριακός χαρακτήρας, με την καθιέρωση, παραδείγματος χάριν, λογοτεχνικών ή κινηματογραφικών βραβείων που θα καλύπτουν γλωσσική ζώνη κοινή σε διάφορα κράτη μέλη. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δίδεται έμφαση, όπως απαιτεί η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (βλ. ανωτέρω σημείο 22) στα συστατικά στοιχεία της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς που παρουσιάζουν οι επιμέρους πολιτισμοί.

δηλαδή στον βαθμό που η πολιτιστική πρακτική στην οποία αποβλέπουν αποτελεί οικονομική δραστηριότητα κατά την έννοια του άρθρου 60 της Συνθήκης ΕΟΚ και επιπλέον δεν είναι αμιγώς εσωτερική κατάσταση συγκεκριμένου κράτους μέλους [46] — μπορεί ωστόσο, ενδεχομένως, να εξεταστεί αν δικαιολογούνται από απόψεως κοινοτικού δικαίου.

Το θεμέλιο της αντιλήψεως αυτής μπορεί να αναζητηθεί στην αναλογική εφαρμογή, σε εθνικά μέτρα περί κυκλοφορίας των υπηρεσιών, της εξαιρέσεως περί προστασίας των «εθνικών θησαυρών που έχουν καλλιτεχνική, ιστορική ή αρχαιολογική αξία» που περιέχεται στο άρθρο 36 — σχετικά με την κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Μια τέτοια αναλογική εφαρμογή μπορεί να στηρίζεται στη νομολογία του Δικαστηρίου [47], σε προτάσεις γενικών εισαγγελέων [48] και στη θεωρία [49]. Κατά τη γνώμη μου, το γεγονός ότι ο δικαιολογητικός λόγος που περιέχεται στο άρθρο 36 είναι στενότερος από την προστασία της καθαυτό πολιτιστικής κληρονομιάς, δεν αποτελεί εμπόδιο, μολονότι το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι η απαρίθμηση του άρθρου 36 είναι περιοριστική [50]. Ειδικότερα, η θέση αυτή δεν μπορεί να εμποδίζει να προσδίδεται στους δικαιολογητικούς λόγους του άρθρου 36 περιεχόμενο σύμφωνο με την προαναφερθείσα εξέλιξη του κοινοτικού δικαίου (σκέψεις 22 επ.) [51].

28. Εν πάση περιπτώσει, η επίμαχη ρύθμιση δεν μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να επιτραπεί για επιτακτικό λόγο προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, εφόσον δεν αποδεικνύεται ότι το προσβαλλόμενο διάταγμα αποσκοπεί κυρίως στη διαφύλαξη και την προαγωγή της εθνικής κουλτούρας του οικείου κράτους μέλους. Όπως ανέφερα προηγουμένως (σημείο 21), το διάταγμα εμπνέεται ουσιαστικά από λόγους οικονομικής πολιτικής, διότι αποβλέπει στη διανομή του *μεγαλύτερου δυνατού αριθμού* ισπανικών ταινιών και, ελλείψει οποιουδήποτε ποιοτικού ελέγχου, δεν μπορεί να ενισχύει την παραγωγή *ταινιών ποιότητας*. Για την επίτευξη αυτού του τελευταίου στόχου, είναι δυνατόν να καθιερωθούν άλλα μέτρα που πραγματικά επιδιώκουν πολιτιστικούς σκοπούς χωρίς να εμποδίζουν στον βαθμό αυτό την ενδοκοινοτική κυκλοφορία των υπηρεσιών, όπως η καθιέρωση βραβείων με σκοπό την προαγωγή ποιοτικών ταινιών.

46 — Όσον αφορά το πρώτο στοιχείο, βλ. τις παραπομπές στη σημείωση 13. Όσον αφορά το δεύτερο, μπορούν ιδίως να δοθούν τα εξής πρόσφατα στοιχεία: απόφαση της 23ης Απριλίου 1991 στην υπόθεση C-41/90, Hoefner (Συλλογή 1991, σ. I-1979, σκέψεις 37 έως 39)· απόφαση López Brea, όπ.π. στη σημείωση 5, σκέψη 7· απόφαση της 19ης Μαρτίου 1992 στην υπόθεση C-60/91, Batista Morais (Συλλογή 1992, σ. I-2085, σκέψη 7).

47 — Βλ. τις αποφάσεις Coditel I, σκέψεις 14 έως 15 και Coditel II, σκέψη 13.

48 — Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Warner στην πρώτη υπόθεση Coditel και στην υπόθεση 52/79, Debauve, Συλλογή τόμος 1980/I, σ. 443. Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Sir Gordon Slynn στην υπόθεση Cinéthèque, Συλλογή 1985, σ. 2615.

49 — L. Defalque, «Les restrictions quantitatives et les mesures d'effet équivalents», στο *Commentaire Mégret. Le droit de la CEE,* I, Βρυξέλλες, Εκδόσεις του Πανεπιστημίου των Βρυξελλών, 1992, σ. 272-273, αριθ. 290. P. J. G. Kapteyn και P. VerLoren van Themaat, *Inleiding tot het recht van de Europese Gemeenschappen,* Deventer, Kluwer, 1987, σ. 294· βλ. επίσης την έκδοση αυτού του βιβλίου στα αγγλικά από τον L. W. Gormley: *Introduction to the Law of the European Communities,* Deventer-Boston, Kluwer Law & Taxation, 1989, σ. 450.

50 — Κατά τη γνώμη μου, η ίδια διασταλτική ερμηνεία μπορεί να γίνει όσον αφορά την προβλεπομένη στο άρθρο 36 εξαίρεση για λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων και των ζώων ή προφυλάξεως των φυτών, η οποία εντάσσεται στα πλαίσια του ευρύτερου δικαιολογητικού λόγου της προστασίας του άμεσου περιβάλλοντος. Βλ., στα πλαίσια αυτής της προοπτικής, την απόφαση της 9ης Ιουλίου 1992 στην υπόθεση C-2/90, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή 1992, σ. I-4431), στην οποία η λύση θα μπορούσε ίσως να στηριχθεί επίσης στην εξαίρεση αυτή του άρθρου 36 υπό την ευρεία έννοια που ανέπτυξα ανωτέρω.

51 — Στην απόφαση Coditel II, όπ.π., το Δικαστήριο αναφέρει ότι η προστασία της «καλλιτεχνικής και πνευματικής ιδιοκτησίας» πρέπει να εξομοιούται με τη στενότερη διατύπωση του άρθρου 36, η οποία αναφέρεται στην «προστασία της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας».

29. Δεδομένου ότι από την προηγούμενη ανάλυση οδηγούμαι στο συμπέρασμα ότι το διάταγμα αντίκειται στο άρθρο 59 της Συνθήκης, φρονώ ότι παρέλκει η εξέταση των άλλων κοινοτικών κανόνων για τους οποίους η Fedicine υποστηρίζει, στην κύρια δίκη, ότι παραβιάσθηκαν (βλ. ανωτέρω σημείο 4).

Πρόταση

30. Προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο ερώτημα του Tribunal Supremo ως εξής:

«Μια εθνική ρύθμιση η οποία υποβάλλει τη μεταγλώττιση ταινιών τρίτων χωρών σε σύστημα αδειών, το οποίο επιβάλλει στον διανομέα την υποχρέωση να αναλαμβάνει με σύμβαση συγχρόνως τη διανομή ταινίας του εν λόγω κράτους μέλους, εισάγει, εις βάρος των παραγωγών ταινιών άλλων κρατών μελών, δυσμενή διάκριση αντίθετη προς το άρθρο 59 της Συνθήκης, η οποία, δεδομένου ότι επιδιώκει κυρίως οικονομικούς σκοπούς, δεν μπορεί να επιτραπεί για λόγο αναγνωριζόμενο από το κοινοτικό δίκαιο».